

NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVA 2021-2035 TÖÖRÜHMA 25. SEPTEMBRIL TOIMUNUD 2. KOHTUMISE KOKKUVÕTE

Sissejuhatus

Noortevaldkonnale on aina suurem poliitiline tähelepanu. Seda nii Eestis kui EL-s. Põhjuseks on noorte olukord: noored on eriliselt haavatavad, kuna neil on võrreldes teiste eagruppidega piiratumad õigused ning majanduslikud ressursid. Samas on ootused noortele tuleviku kujundamisel kaalukamad kui kunagi varem. Poliitiline tähelepanu valdkonnale tuleneb ka sellest, et noorte osalus hariduses, tööhõives ja ühiskonna arendamises tervikuna on eriline väljakutse nii Eestis kui ka Euroopas.

Noortevaldkonna tähtsus on taas üles tõusetunud Vabariigi Valitsuse otsuse valguses seoses Vabariigi Valitsuses kinnitatavate valdkondlike arengukavade arvuga ning tulemusvaldkondadega. Valitsuse ettevõetu strateegilise planeerimise reformi raames kinnitati uuesti üle septembri alguses, et on vajalik ka uuel strateegilise planeerimise perioodil kavandada spetsiifilisi meetmeid noorte üleminekuraskustest tulenevate mõjude leevendamiseks, aga ka noorte potentsiaali parimaks võimalikuks rakendamiseks eraldiseisvas noortevaldkonna arengukavas, mis sh toetab mõjusaid valdkondadeüleseid noortepoliitilisi lahendusi ning kitsamalt noorsootöö arengut.

Eraldiseisev noortevaldkonna arengukava on midagi, mille OECD on välja toonud¹ kui parima teadliku viisi noortepoliitika planeerimisest – oluline on, et noored oleksid fookuses kõikides sisupoliitilistes küsimustes (nii tööhõives, hariduses, tervises kui ka majanduses). Just nii saavad kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö panustada riigi arengueesmärkide täitmisse parimal võimalikul moel. Eesti on ühtlasi nende väheste OECD riikide hulgas, kus noorte usaldus riigi vastu on suurem kui 50+ vanusegrupis ja OECD seostab seda just teadliku noortepoliitika edendamisega – see on Eestile suur tunnustus seniste noortepoliitiliste valikute eest.

¹ <http://www.oecd.org/gov/youth-stocktaking-report.pdf>

Noortevaldkonna järgmise perioodi arengukava fookusteemad

Töörühma esimese kohtumise, so 13. juuni, tulemused näitasid, et noorte ees seisvad väljakutsed on mitmekesised ja vajavad spetsiifilist tähelepanu, väljakutsetega toimetulek vananeva ühiskonna ja komplekssete maailmaprobleemide taustal on terve ühiskonna jaoks üha tähtsam. Esimese töörühma arutelu tulemused on koondatud kolme fookusesse:

Avaramad võimalused eneseteostuseks

- Suurenevad noorte võimalused töökogemuse omandamiseks, üleminekute toetamiseks, tööleu paremaks tundmiseks
- Noortel on laiemad võimalused ise probleemidele lahendusi pakkuda ja ühistegevusi algatada ning saada tuge loovuse ja ettevõtlikkuse arendamiseks
- Suureneb mitteformaalse õppimise ja formaalhariduse vastastikkune arvestamine ning laieneb koostöö haridusasutuste nign töömaailmaga

Noorte aktiivne kaasatus otsustesse

- Suureneb noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes
- Olulisel kohal on noorte eluolu tundmine ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi arendamine
- Noored teevad informeeritud valikuid ja on kursis ühiskonnas toimuvaga
- Suureneb noorte riskikäitumise ennetus ja väheneb vaesuse ja muude ebavõrdsete olude mõju noorte arenguvõimalustele

Kvaliteetne ja kättesaadav noorsootöö

- Suureneb võrdne ligipääs noorsootööle, võimaluste mitmekesisus ning arvestamine erinevate noorte võimete ja vajadustega
- Kasvab mitteformaalse õppimise keskkondade kvaliteet, ühiskasutus, resursitõhusus
- Tasakaalustub erinevus teenuste kättesaadavuses maal ja linnas

Järgnev koondab laudkondades toimunud fookusteemade peegeldusarutelusid kolmest käsitletud aspektist:

1. Rõhuasetused, millest ei tohi järgneval perioodil mööda vaadata
2. Takistused edu saavutamiseks fookusteemades
3. Võimalik täiendav potentsiaal ehk teemad, mis ei ole seni veel käsitlemist leidnud

1. Rõhuasetused, millest ei tohi järgneval perioodil mööda vaadata:

- Arengukava keskmes peavad olema noorte vajadused ja huvid, neist lähtumine, nõ noore vaade. Selle tugisambaks on noorte kaasamine, mistõttu on oluline tugevdada kaasamiskultuuri kui sellist; arendada osapoolte teadlikkust ja kaasamisoskusi ning välja töötada lähenemisi ja lahendusi, kuidas noori võimalikult varajases east alates, erinevatel tasanditel tõhusalt kaasata. Noorte vaatest on oluline ka kaasamis- ja osalemiskogemuste kui õpikogemuste potentsiaal.
- Oluline on arvestada noorte põlvkondlike muutustega, nii väärtushoiakute osas kui muus, sh diginomaadluse, multikultuursuse jm trendidega seoses. On oluline, et noortevaldkonna arengud on nende muutustega (ja neist johtuvate noorte ootuste ja vajadustega) kooskõlas.
- Võttes arvesse noorte väga mitmekesiseid vajadusi, sõltuvalt noorte vanusest, soost, elukeskkonnast jm, on oluline tagada eneseteostuse võimaluste olemasolu noore jaoks võimalikult mitmekesiselt, erinevates tegevuskeskkondades (noorsootöö alavaldkondades) ja süsteemselt. Oluline on säilitada ja edasi arendada noorsootöö ja noortepoliitika seniseid tugevusi, tagades valdkonna teenuste kvaliteedi ning hea tasakaalu tõenduspõhiste lähenemiste ja uute, innovaatiliste lähenemiste vahel, et noorsootöö oleks jätkuvalt tõhusaks katselavaks uuendustele. Senisest enam tuleks tähelepanu pöörata võimalikele nõ *ühe ukse* lahendustele ja nutika noorsootöö potentsiaali paremale rakendamisele.
- Noore vaatest lähtudes ei tohi eesmärgiks seada vaid võrdseid võimalusi ligipääsetavuses teenustele, vaid ka eneseteostuse kogemuse mõjusust ja tulemuslikkust noore isiklikust arengust lähtuvalt. Loovus, ettevõtlikkus ja omaalgatuslikkus, sotsiaalsete oskuste, tervisekäitumise ja enesehoiu oskuse arendamine, võimalus eksida, tähtsustades kogemusest õppimise potentsiaali – need olid mõned rõhutamis leidnud aspektid. Eelnimetatuga on tihedalt seotud noorsootöö mõju hindamine.
- Vajadus tõhustada koostööd. Noore vaatest on oluline koostöömeelse tervikliku tugi- ja usaldusvõrgustiku olemasolu, kes saab vastavalt vajadusele sobival moel sekkuda noore arengu parimaks võimalikuks toetamiseks. Samavõrd oluline on koostöö kohalike omavalitsuse vahel ja koostöö riigi tasandiga, et tagada noortele parim võimalik ligipääs teenustele.
- Oluline on noorsootöö kui väärtuskasvatuse potentsiaal, sh nii noorte enesearengu ja –teostuse seisukohalt kui ka väärtushoiakute edendamisel ühiskonnas laiemalt.
- Valdkonna kvaliteedi hoidmiseks ja edasiseks arendamiseks on võtmeroll noorsootöö kui kutseala tugevdamisel, sh refleksiivse praktika edasisel juurutamisel, pädevuste arendamisel ja kutsekindluse kasvatamisel läbi koolituse ja kutsesüsteemi. Samuti uuringutel ja valdkonna arenguid toetavatel investeringutel.
- Oluline on tugevdada mitteformaalse õppe ja formaalhariduse koostööd ja vastastikust arvestamist.

Lisaks puudutati aruteludes nõ spetsiifilisemaid teemasid, näiteks vajadust suurendada vanematele kui 19-aastastele noortele suunatud teenuste ringi; suurendada noorte tööperspektiive läbi erinevate noorsootöö võimaluste ja tööseadusandluse muudatuste; noorsootöö erinevate valdkondade ja tegevuskeskkondade eripäradega seonduvat (sh malevad, huviharidus, noortelaagrid), vajadust tõhustada noortefot ja noorsootöötajate info edastamise pädevusi. Toodi esile vajadus tunnustada valdkonna seniseid saavutusi ning

hõlmata arengukavasse noortevaldkonna võtmemõisted, põhimõtted ja tagada pikaks perioodiks kavandatava arengukava järjepidev analüüs ja uuendamine.

2. Takistused edu saavutamiseks fookusteemades

- Noore ees seisvatele väljakutsetele vastamisel nähti edu saavutamise ühe takistusena erinevate osapoolte erinevaid arusaamu, tajusid ja väärtuseid, mis võivad oluliselt mõjutada koostöövalmidust ja –tõhusust noortepoliitika rakendamisel ning noortele suunatud meetmete planeerimisel ja elluviimisel. Nii rõhutati vajadust arengukavas senisest selgemalt ja jõulisemalt hõlmata ka noortepoliitiliste lähenemiste, sh väärtuste ning põhimõtete ning nende elluviimist toetava süsteemse koordineerimise käsitlused.
- Tugevalt leidis rõhutamist piirkondlike võimaluste ja olude ebavõrdsus, mis noore seisukohast tingib äärmiselt ebavõrdsed võimalused eneseteostuseks ja positiivseks arenguks. Ebavõrdsuse leevendamiseks seoses toodi esile vajadus selgemaks vastutusalade määratlemiseks, sh keskvalitsuse, kohaliku ja kodanikuühiskonna tasandil, samuti vajadus tõhusamaks koostööks kohalike omavalitsuse vahel.
- Tähtsustades noorte kaasamist valdkonna olulise tugisambana, rõhutati takistusi mõlemapoolselt, st nii noortest kui otsustajatest tulenevalt:
 - Toodi esile noorte ebapiisavaid oskusi, teadlikkust ja huvi, samuti võimaluste puudumist aktiivselt kaasatud olemiseks, mille tulemusena on oht, et noorte esindatus piirdub kohati nendega, kel on pigem rohkem võimalusi eelnimetatud takistuste ületamiseks või nõ noortega töötavate spetsialistide häälega noorte nimel.
 - Teisalt tõdeti olulise takistusena poliitikute, ametnike, õpetajate, vanemate jt otsustajate vähest võimekust tõhusaks noorte kaasamiseks, sh takistavaid hoiakuid ja suhtumist noortesse (nt noorte ebausaldamist), nõ näilist kaasamist (sh noorte arvamusel arvestamata jätmist, tegelike vajaduste mitte uurimist jms), ebapiisavaid oskusi tõhusate kaasamispraktikate rakendamiseks (näiteks, et rakendada noortevaldkonna avalike teenuse disaini noortega koos ja nende vajadustest lähtuvalt).
- Noore toetamiseks ning arengut eestvedavaks kodanikuks kujunemisel on võtmetähtsusega noore teadlikkus ja informeeritus olukorrast, võimalustest, otsustest ja nende põhjustest, takistustest jne. Siin nähti takistusena muuhulgas ka noorsootöötajate ebapiisavaid infopädevusi ja ebatõhusaid infolahendusi. Info puudumine või liigne üleküllus, oskamatus rakendada nutika noorsootöö lahendusi, ebakvaliteetne adresseerimine nii noortele kui seotud osapooltele jms võib kahandada planeeritavaid tulemusi.
- Noore arengu perspektiivis omab olulist rolli formaalharidus, selle kõrval aga ka mitteformaalne õpe ja noorsootöö. Sestap peeti oluliseks noore keskmesse võtmist – noor oma teadmiste ja oskustega, noor ja tema aeg õppimiseks ning koormus. Tõdeti, et hea terviku moodustamiseks on vajadus võrdse partnerluse järele ning mitteformaalse õppe, sh noorsootöö, suuremaks arvestamiseks formaalhariduses. Rõhutati, et noorsootööl on väärtus ka omaette ning eesmärgiks pole ainult hariduse toetamine. Sealjuures peeti oluliseks silmas pidada, et formaalhariduse ja mitteformaalse õppe kõrval jääks noorele ka vaba aega.

- Kogu muutuse elluviimise ja edu saavutamise üks alustalasid on noorsootõtaja kogu noorsootöö kutseala laiuses. Noorsootõtajate kutsekindluse puudumine, ebavõrdsed tingimused, nõrgad sotsiaalsed garantiid, ebapiisavad võimalused professionaalseks arenguks, sellest tulenev personali voolavus ja läbipõlemine on kriitilisteks takistusteks noorsootöö mõjususe tagamisel ja soovitud tulemuste saavutamisel.
- Noorsootöö oma eripäraste valdkondadega (sh huviharidus) vajab suuremat tunnustamist ja tähelepanu.
- Paljude tegevuste (kiireks ja tulemuslikuks) elluviimiseks ei piisa ainult sellest baasist, mis on noorsootöös sajandiga loodud – nii olemasoleva väärtustamiseks kui innovatsiooni soodustamiseks on oluline stabiilne rahastamine nii riigi tasandil fookusteemadel kui kohalikul tasandil igapäevatoos.
- Takistusena toodi esile ka ühiskonnas liigne keskendumine edule ja tippsaavutustele, selmet hoida fookuses noore kui isiksuse ja tema tulevikuoskuste arendamine võimalikult mitmekesiselt. Rõhutati, et noorsootöö peab jääma toetavaks keskkonnaks, kus noored omandavad mõjusaid õpikogemusi mh läbi riskide võtmise, eksimuste jms.
- Noorte aeg ja tervis pole piisavalt tähtsustatud, õppepäevad on pikad ning noore võimalusi noorsootöös osalemiseks ei hinnata piisavalt.
- Takistuseks on korduvalt toodud tööseadusandluse ja töövaldkonna korralduse puudujääke, mis ei võimalda täiel määral töökogemuse, sh vabatahtliku töö kogemuse omandamist ning ei ole kooskõlas noorsootöö, sh huvihariduse kaudu pakutavate võimalustega
- Uue arengukavaga seoses toodi välja ka oht, et noortega seonduv lõimitud noortepoliitika tähenduses² ei kujune tegelikult strateegiliseks riigi prioriteediks ning erinevate osapoolte ühiselt jagatud arusaamaks ja vastutusalade selgeks jaotuseks. See kujutab endast aga olulist takistust edu saavutamiseks.

3. Võimalik täiendav potentsiaal ehk teemad, mis ei ole seni veel käsitlemist leidnud

Töörühma viimane arutelu kutsus üles märkama ja üles märkima kõikvõimalikke täiendavad teemasid, küsimusi ja nüansse, mis samuti uue arengukavaga haakuvad, kuid ei ole siiani ehk (piisavalt) tähelepanu leidnud. Ülestähendustes nimetati järgmisi teemasid:

- Oluline on arvestada laiemat ühiskondlikku konteksti, sh globaalsel tasandil ja võimalikke muutusi selles, sh väärtushoiakutes, muutusi majanduskeskkonnas, kliimaküsimuste järjepidevas teravdumises jm. Kuidas suhestub sellega noortevaldkond?
- Valdkonna sisulise kvaliteedi toetamiseks tuleb senisest enam tähelepanu pöörata refleksiivse praktika kujundamisele noorsootöös, samuti noorsootöö ajaloolise mälu ja kogemuse teadlikule säilitamisele ning sellest õppimisele.
- Kokkulepitud väärtused noortevaldkonnas ja valdkonnaga seonduvad ühiskondlikud kokkulepped.
- Arenguhüpe eeldab ka teatud uskumuste muutust nii valdkonna kui noorte suhtes.

² Noore tegelikest vajadustest ning väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades

- Noorsootöö kui suhete loomise kunst ja võimalus nõ sildu ehitada, nii noortega kui noorte heaolu nimel väga paljude erinevate osapooltega. Eraldi mainiti siinkohal vajadust tagada tugevam noortega arvestamine erinevates poliitikavaldkondades, sh riigi strateegilise koostöö tasandil. Samuti, kuidas kaasata ja rakendada noortevaldkonna arengutesse enam ka vabakonna jõudu? Kuidas suhestub noorsootöö nõ enne ja pärast noorsootööd perioodidel võtmerolli kandvate valdkondadega, sh 0-6 eluaastatel ja peale 26. eluaastat?
- Milliseid täiendavaid muudatuste vajadusi uued arengueesmärgid ja uus arengukava potentsiaalselt kaasa toovad? Näiteks, kas uute ambitsioonide valguses tekib ka vajadus muuta Noorsootöö seadust, laiendada noore mõistet vms?
- Arengukavaga seoses mainiti ka ootust, et see ei jääks liialt üldsõnaliseks.

Kuidas edasi?

Töörühma järgmine ja ühtlasi viimane kohtumine toimub 21. novembril Tallinnas (päevakava ja toimumiskoht täpsustamisel) – siis saavad fookuses olema lahendused. Arengukava terviktekst on plaanitud valmima käesoleva aasta lõpuks ning eelnõu ametlik kooskõlastusring on kavandatud uue aasta algusesse.

Siiras tänu kõigile töörühma liikmetele aktiivse kaasamõtlemise ja panustamise eest!